РЪКОВОДСТВО ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЕРИТОРИИ ЗА ОТГЛЕЖДАНЕ НА ТЮТЮНЕВИ КУЛТУРИ

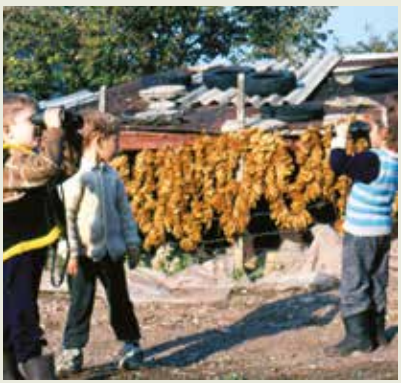

SOCOTAB

ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ
greenbalkans.org

Автори: Елена Стоева, Ивелин Иванов

Редакция: Златка Николова

Снимки: Зелени Балкани, „СОКОТАБ“ ЕООД, Rollin Verlinde, Христо Пешев – ФДФФ, Добромир Добринов, Христо Николов, Любомир Андреев, Георги Стоянов

Оформление и предпечат: Геософт ЕООД

Година на издаване: 2017 г.

ISBN: 978-954-9433-29-6

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на настоящото ръководство е да представи накратко редки видове животни, обитаващи площите за производство на тютюн, както и биологичното разнообразие в районите, в които се отглежда тютюн, изкупуван от „СОКОТАБ“ ЕООД.

Чрез представяне на потенциални заплахи за редките видове и местообитания, както и начини на преодоляването им, целта на Ръководството е да намали въздействието на стопанската дейност върху природата и биологичното разнообразие.

Биологичното разнообразие (биоразнообразие) включва всички растения и животни на Земята и техните местообитания. То е жизненоважно за човешките дейности, но и те оказват сериозно влияние върху него.

Неправилното използване и обработване на почвите, отклоняването курса на реките, замърсяването на питейната вода и преекспоатацията на морските ресурси в момента са основните фактори за промяна на биологичното разнообразие.

Настоящото Ръководство е в духа на общата политика на „Сокотаб“ ЕООД за социална отговорност и висок стандарт на работа. Следването на препоръките, разписани в него ще допринесе за опазването на биологичното разнообразие в тютюнопроизводителните райони. Съхраняването на природните ресурси на страната ни от своя страна е необходима предпоставка за устойчиво регионално развитие и просперитет, за които „Сокотаб“ ЕООД се стреми да допринесе чрез своята дейност – www.socotab.com.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ 1

ГЛАВА 1. БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРОИЗВОДИТЕЛНИТЕ РАЙОНИ НА БЪЛГАРИЯ 5

1.1. Редки животински видове, които обитават тютюнопроизводителните райони 5

1.2. Биологично разнообразие в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ 11

ГЛАВА 2. ЗАПЛАХИ ЗА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРИЗВОДИТЕЛНИТЕ ПЛОЩИ 19

ГЛАВА 3. ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРИЗВОДИТЕЛНИТЕ ПЛОЩИ 21

3.1. Мерки за предотвратяване загубата на биологично разнообразие 21

3.2. Компенсаторни мерки 22

3.3. Преки консервационни мерки 23

ГЛАВА 4. ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ, РАБОТЕЩИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ 24

ГЛАВА 5. КАЛЕНДАР НА ПРИРОДОЗАЩИТНИКА 35

Координати на институциите, имащи отношение към опазване на природата и природните ресурси в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ 36

ГЛАВА 1.

БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРОИЗВОДИТЕЛНИТЕ РАЙОНИ НА БЪЛГАРИЯ

1.1. РЕДКИ ЖИВОТИНСКИ ВИДОВЕ, КОИТО ОБИТАВАТ ТЮТЮНОПРОИЗВОДИТЕЛНИТЕ РАЙОНИ

Трите тютюнопроизводителни района, които са разгледани в настоящото издание се обитават от редица редки представители на дивата флора и фауна, информация за които е представена в Глава 2. Тук представяме някои редки видове животни, които могат да бъдат видяни или обитават обработваемите тютюневи ниви. Запознаването на земеделските стопани с тяхното консервационно значение е важно за опазването им.

Лалугер (*Spermophilus citellus*)

Сравнително често срещан в България, поради което се счита от хората дори за вредител, подобно на мишките и полевките. Често практика е наблюдаван на полето да бъде убит с мотика или друго сечиво. Всъщност, **лалугерът е застрашен вид в световен мащаб**, включен в Червената книга на застрашените видове и приоритетен вид за опазване в Европейския съюз – включен в Приложение №1 на Директива №92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. Той е важна хранителна база за редица застрашени видове хищни птици като царски орел и ловен сокол.

Змии

При среща със змия обикновено реакцията на хората е по възможност да я убият. Негативното отношение към змиите е напълно незаслужено и се дължи на предразсъдъци и липса на информация. От 17 вида змии, които се срещат в България, само 5 вида могат да бъдат определени като отровни. На практика само на 2 от видовете отровата е относително опасна за човека – това са пепелянката и усойницата. Пепелянката (*Vipera ammodytes*) достига до около 85 см. На върха на муцуната има „рогче“.

Среща се в цялата страна – това е отровната змия, която най-често може да бъде видяна на нивата с тютюн. Храни се основно с гризачи и гущери. Отровата може да е опасна за човек, но само в изключителни случаи е смъртоносна.

Усойницата (*Vipera berus*) има характерна зигзагообразна ивица на гърба. Среща се основно в по-високите части на планините и поради това е почти изключено да бъде срещната в тютюневите ниви.

Най-честата среща със змия в тютюневите ниви е с безобидните: смок мишкар, голям стрелец и жълтоуха или сива водна змия.

Всички видове змии, срещащи се у нас, са защитени и включени в различни приложения на Закона за биологичното разнообразие. Те се хранят с различни гризачи, като по този начин унищожават вредители в селското стопанство, което ги прави изключително полезни за нас – хората.

Прилепи

Прилепите са едни от животните, за които хората имат изградена напълно незаслужено отрицателна представа. Причина за това е липсата на информация и факта, че ги свързват с прилепите вампири, отъждествяват ги с гризачи и смятат, че те разпространяват болести. **Всъщност прилепите са изключително полезни животни**! Видовете, срещащи се в България се хранят изцяло с насекоми и изяждат огромно количество вредители, включително и такива по тютюневите насаждения.

В света има близо 1100 вида прилепи, много от които са застрашени. Изчезването на всеки вид има съществени последици, които рано или късно оказват влияние върху човека или стопански значими за него видове. Намаляването на прилепите може да предизвика масово развитие (каламитет) на вредители, които буквално да унищожават реколтата или горите. Така например, тютюнопроизводителите от района на Източни Родопи, долините на Места и Струма са пряко засегнати през последните петнайсет години от все по-зачестяващите каламитети на мароканско скакалци. В България се срещат 33 вида прилепи от 35-те, обитаващи Европа. **Всички видове прилепи в България са защитени от закона и е забранено тяхното улавяне, убиване, безпокойство и унищожаване на убежищата им**.

Сухоземни костенурки

Технологията на отглеждане на ориенталски тютюн има най-силно и пряко въздействие върху сухоземните костенурки, защото:

- те са бавно подвижни и стопаните, отглеждащи тютюн, често ги срещат;
- тютюневите ниви са предпочитани от костенурките като място за търсене на храна или почивка в рохката пръст;

- костенурките обикновено снасят яйцата си на стръмен откос накрая на нивата или на самата бразда в нивата. Често яйцата или малките стават неволна жертва по време на различни мероприятия при отглеждане на тютюна (при изораване, стъпкване от впрегатно животно или техника).

Имайки предвид уязвимостта на костенурките към тютюноотглеждането ще запознаем стопаните по-подробно с техните особености и степента им на застрашеност:

В миналото – широко разпространени на територията на България, днес двата вида сухоземни костенурки, шипобедрена (*Testudo graeca*) и шипоопашата (*Testudo hermanni*) са световно застрашени видове, вписани в Червения списък на Международния съюз за защита на природата. Днес тези видове са приоритет за опазване от редица международни споразумения.

В българското законодателство сухоземните костенурки попадат под защитата на Закона за биологичното разнообразие и Наказателния кодекс на Република България.

В нашата страна двата вида се срещат почти повсеместно от морското равнище до около 1400-1500 м н. в. Числеността на сухоземните костенурки рязко намалява през последните десетилетия, макар в миналото тези животни да са били едни от най-често срещаните влечуги. Основна причина е масовото им събиране за храна и поради суеверия, че кръвта им има лечебни свойства. Тъй като костенурките са бавноподвижни, намаляването на броя на индивидите разпокъсва техните популации, което пречи на срещането на индивиди и създаването на поколение.

Шипоопашата сухоземна костенурка

Testudo hermanni

Разпространена на територията на цялата страна без Добруджа и във високите полета и планини на Западна България, както и на много места в най-равнинните части на Северна България и Тракия, където е унищожена от развитието на модерното земеделие и общото изменение на ландшафта. Най-често се среща в нископланински и хълмисти райони, обраснали с храсти и ниски разредени гори. Този вид е по-тясно свързан с гората за разлика от шипобедрената сухоземна костенурка. Среща се от морското равнище до около 1400-1450 м н. в. Изцяло дневен вид. Храни се предимно с растителна храна (тревисти растения), окапали плодове, също така яде и мекотели и други безгръбначни животни. Снася на 2 или 3 пъти от 2 до 5 бели, твърде продълговати яйца, които заравя в трапчинки на земята, на сухи припечени места. Малките се излюпват след 100 до 120 дни. Зимува в рохкавата почва на сухи склонове почти винаги с южно изложение, в които изкопава наклонени надолу дупки с дълбочина от 30 до 90 см.

Testudo graeca

Шипобедрена сухоземна костенурка

Разпространена от морското равнище до 1300 м н. в. Предпочита открити пространства с тревиста растителност, през летните горещини често навлиза в храсти и гори, долове и дерета. През летните месеци юни, юли снася на два или три пъти от 2 до 8 почти кълбовидни яйца с варовикова черупка, които заравя на припечени места, малките се излюпват след 70 до 100 дни. Установено е, че много често те излизат на повърхността едва на следващата пролет (зимуват на мястото, където са се излюпили). Продължителността на живот на шипобедрените костенурки достига до 110-120 години. В България са намерени най-големите и вероятно най-възрастни екземпляри от двата вида сухоземни костенурки в целите им ареали. Костенурките са силно уязвими видове, тъй като са бавноподвижни, трудно избягват различни опасности, размножават се бавно и трудно се адаптират при промени в местообитанията им.

Лешояди

Случайно или не, последните срещащи се лешояди в българската природа са в районите, в които традиционно се отглеждат тютюневи култури. Лешоядите използват открити пространства, за да търсят храната си и затова често могат да бъдат наблюдавани кацнали в тютюневите ниви през есента и зимата, когато реколтата е прибрана. В България са се срещали четири вида лешояди – белоглав лешояд (*Gyps fulvus*), черен лешояд (*Aegypius monachus*), брадат лешояд (*Gypaetus barbatus*), египетски лешояд (*Neophron percnopterus*). В днешно време тютюнопроизводителите могат да срещнат на нивата си белоглавия, черния и египетския лешояд, а брадатият е изчезнал напълно от дивата ни природа. Всички видове лешояди имат изключителна роля като „санитари“ на дивата природа, които напълно „обезвреждат“ труповете на диви или домашни животни и по този начин възпрепятстват разпространението на заразни заболявания.

Белоглав лешояд (*Gyps fulvus*)

През 2015 г. популацията на вида в България достига 75 двойки. До 2010 г. в България белоглавият лешояд гнезди само в Източни Родопи по долината на река Арда. Програмата за възстановяване на вида като гнездящ в Стара планина и Кресненския пролом (Пирин), продължава повече от 10 години (за допълнителна информация: http://greenbalkans.org/VulturesBack/; http://fwff.org/BG/). В резултат на това през 2016 г. видът е обявен за възстановен в Стара планина и Кресненския пролом, след като гнездящи двойки белоглави лешояди успешно отгледаха 11 малки.

Черен лешояд (*Aegypius monachus*)

Най-големият лешояд в Европа (размахът на крилете му е близо 3 метра). Постоянен и скитащ вид. Последното известно находище на размножаваща двойка в България е от 1993 г., когато екип на Зелени Балкани открива заето гнездо в Източни Родопи, но през 1994 г. двойката вече не го обитава. Птиците, които се наблюдават в България, гнездят в Гърция и посещават страната при търсене на храна. В резултат на природозащитните дейности и редовните подхранвания, в района на Източни Родопи – Бяла река и резервата „Вълчи дол“, периодично се наблюдават постоянни групи от 6-8 индивида. Най-голямата група хранещи се черни лешояди (42 индивида) е регистрирана на площадката за подхранване на лешоядни птици, поддържана от екипа на Зелени Балкани до с. Плевун (Източни Родопи) през 2000 г.

Египетски лешояд (*Neophron percnopterus*)

Най-дребният български лешояд. Размахът на крилете достига 165-175 см, при тегло 2-2,4 кг. За съжаление вследствие загуба на хранителна база (намаляване на екстензивното животновъдство), използване на отровни примамки за хищници, бракониерски отстрел и загуба на хабитати, египетският лешояд е един от най-бързо изчезващите видове от българската фауна. Към 90-те години на миналия век се счита, че в България гнездят около 100 двойки, към днешна дата популацията му наброява не повече от 25 двойки. Основната част от популацията му е концентрирана в Източни Родопи, където все още може да бъде видян на бунищата край селата или да лови гущери, насекоми и дребни гризачи край разпръснатите тютюневи ниви.

Царски орел (*Aquila heliaca*)

В миналото е бил една от най-разпространените грабливи птици в България. Преди 200 години у нас се е смятало, че има около 2000, а днес са останали не повече от 30 двойки. Основната част от популацията му е концентрирана в Сакар планина и Дервентските възвишения. Обича да ловува лалугери и змии в разпръснати дребни обработваеми площи, редувани с пасища и ливади. По време на лов срещата му с хората на тютюневата нива е обичайно явление. Той е

много доверчив и привързан към хората и позволява да бъде наблюдаван от много близко разстояние. От хилядолетия царският орел е почитан като свещена птица, защото предците ни смятали, че прогонва буреносните облаци и спасява реколтата.

Белошипа ветрушка (*Falco naumanni*)

Малък сокол, който е полезен помощник на човека в борбата с вредителите в земеделските територии. Навремето, когато е бил широкоразпространен е бил верен помощник на тютюнопроизводителите, хранейки се с многобройните струпвания на мароканска скакалци и други вредни насекоми. Считан някога за една от най-многочислените хищни птици в Европа, днес, в резултат на интензификацията на земеделието, изоставянето на земеделските земи, загубата на места за гнездене и интензивното прилагане на пестициди, бъдещето му е несигурно. Белошипата ветрушка е силно привързана към агро-екологичния ландшафт, като демонстрира силни предпочитания към екстензивно управлявани житни култури и пасища, предмет на екстензивна паша или други подобни практики. Видът е основно насекомояден, приспособяващ се и способен да използва широка гама от плячк, а както на земята, така и във въздуха. В миналото е гнездял под стрехи и керемиди на селските къщи. С развиването на интензивно земеделие, масово използване на инсектициди и другите промени в околната среда, изчезва от България в края на 80-те години. Зелени Балкани осъществяват програма за възстановяване на вида от 2009 г. насам, вследствие, на което той отново е част от гнездовата ни орнитофауна – http://greenbalkans.org/birdsofprey/lesserkestrellife/bg/. На сайта на проекта са качени някои документи, които могат да бъдат полезни на стопаните, които желаят да допринесат за опазването на вида, като например „Насоки за поддържане и управление на местообитания на белошипи ветрушки“, „Доклад за положителни/отрицателни земеделски практики в ЕС имащи отношене към белошипата ветрушка“ и др.

1.2. БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРОИЗВОДИТЕЛНИТЕ РАЙОНИ НА СОКОТАБ

1.2.1. Биологично разнообразие в тютюнопроизводителен район Кърджали

Тютюнопроизводителният район Кърджали обхваща територии от землищата на следните населени места – Асеновград, Джебел, Ивайловград, Кирково, Крумовград, Любимец, Маджарово, Минерални бани, Момчилград, Първомай, Свиленград, Стамболово, Харманли, Хасково, Кърджали, Черноочене, Родопи.

Районът попада на територията на Източни Родопи. Регионът е определен като територия с най-високо биологично разнообразие в страната (според Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие – 1994 г.). Установени са общо 4329 животински вида в Източните Родопи (Хубенов А. 2004), от които 278 вида птици.

Бозайници

На територията на Източни Родопи са установени 27 вида прилепи. Тютюнопроизводителните площи имат отношение към тяхната биология най-вече като открити пространства, където те търсят храната си. В района на Източни Родопи са разположени и едни от най-значимите прилепни пещери в България, както и изоставени минни галерии, които приютяват едни от най-високите числености на някои от пещеролюбивите видове прилепи. От 20-те вида едри бозайници, които се срещат в България, само два вида не се срещат в Източни Родопи – това са степният пор (*Mustela eversmanni*) и дивата коза (*Rupicarpa rupicarpa*). Тук се срещат вълкът (*Canis lupus*), чакалът (*Canis aureus*), лисицата (*Vulpes vulpes*), кафявата мечка (*Ursus arctos*), невестулката (*Mustela nivalis*), черният пор (*Mustela putorius*), златката *(Martes martes),* белката (*Martes foina*), язовецът (*Meles meles*), видрата (*Lutra lutra)*, дивата котка (*Felis silvestris*), дивата свиня (*Sus scrofa*), благородният елен (*Cervus elaphus*), еленът лопатар (*Dama dama*), сърната (*Capreolus capreolus*). За много от тези видове като вълци, чакали и видри, това е едно от най-значимите места в България.

Птици

278 вида птици са установени в района на Източни Родопи, което е близо 70% от всички птици, установявани някога в България. От тях постоянни са 76 вида, летни посетители – 95 вида, зимни посетители – 82 вида и мигриращи – 154 вида. В природозащитно отношение най-значимо е наличието в района на черни лешояди. Птиците се размножават в резерват Дадя, на територията на Гърция, а Източни Родопи са техните хранителни местообитания. Районът е от голямо значение за хищните птици, като в него се срещат всички 37 вида дневни грабливи птици, обитаващи страната. Източни Родопи са място за размножаване на

белоглав лешояд в България и най-важната област за размножаване на световно застрашения египетски лешояд на Балканския полуостров.

Влечуги

От 32 вида влечуги установени в България, 27 се срещат и в района. Това са шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*), шипобедрена костенурка (*Testudo graeca*), обикновена блатна костенурка (*Emys orbicularis*), южна блатна костенурка (*Mauremys rivulata)*, балкански тритон (*Cyrtopodion kotschyi*), слепок (*Anguis fragilis*), змиегущер (*Ophisaurus apodus*), ливаден гущер (*Lacerta agilis*), горски гущер (*Lacerta praticola*), ивичест гущер (*Lacerta trilineata*), зелен гущер (*Lacerta viridis*), *змиеок гущер* (*Ophisops elegans*), македонски гущер (*Podarcis erhardi*), стенен гущер (*Podarcis muralis*), кримски гущер (*Podarcis taurica*), късокрак гущер (*Ablepharus kitaibeli*), змия червейница (*Typhlops vermicularis*), пясъчна (турска) боа - (*Eryx jaculus*), голям стрелец (*Coluber caspius*), тънък стрелец (*Coluber najadum*), медянка (*Coronella austriaca*), смок – мишкар (*Elaphe longissima*), ивичест смок (*Elaphe quatuorlineata*), леопардов смок (*Elaphe situla*), вдлъбнаточел смок (*Malpolon monspessulanus*), сива водна змия (*Natrix tessellata*), обикновена водна змия (*Natrix natrix*), котешка змия (*Telescopus fallax*), пепелянка (*Vipera ammodytes*), малоазиатска отровница (*Vipera xanthina*).

Земноводни

Зелена краставa жаба (*Bufo viridis*), голяма (кафява) краставa жаба (*Bufo bufo*), червенокоремна бумка (*Bombina bombina*), голяма водна жаба (*Rana ridibunda*), горска жаба (*Rana dalmatina*), гръцка жаба (*Rana graeca*), жаба дървесница (*Hyla arborea*), сирийска чесновница (*Pelobates syriacus*), южен гребенест тритон (*Triturus karelinii*), обикновен (малък) тритон (*Triturus vulgaris*), дъждовник (*Salamandra alamandra*).

Риби

Във водите на реките и язовирите в Източни Родопи се срещат 26 вида риби от 8 семейства, като от тях 4 са балкански ендемични вида: *Vimba melanops* (маришки морунаш, караятак), *Chondrostoma vardarense* (скобар), *Barbus cyclolepis* (маришка мряна) и *Sabanejewia balcanica* (линґур, балкански щипок). Само в Източни Родопи във водите на Бяла река се среща родопският щипок (*Cobitis rhodopensis*). Във водите на язовирите и водоемите на Източните Родопи се срещат сом (*Silurus glanis*), слънчева риба (*Lepomis gibbosus*), бяла риба (*Stizostedion lucioperca*) и редица видове от сем. Шаранови, а в реките – кротушката (*Gobio gobio*), както и представителите на сем. Виюнови (*Cobitidae*) и сем. Попчета (*Gobiidae*).

Безгръбначни

Голямо е и разнообразието на безгръбначните животни, обитаващи района. Така например Източни Родопи са определени като един от районите, важни за опазване на пеперудите в България, като тук се срещат 12 вида с консервационно зна-

чение, сред които – *Thymelicus acteon, Pyrgus cinarae, Zerynthia polyxena, Parnassius mnemosyne, Pieris ergane, Lycaena ottomanus, Pseudophilotes vicrama, Glaucopsyche alexis, Plebejus sephirus, Euphydryas aurinia, Melitaea trivia, Brenthis hecate.*

Флора

Досега са открити близо 2 000 вида висши растения, като от тях 37 са балкански ендемити (срещат се само на Балканския полуостров), 22 са български ендемити и са разпространени само в България, а Юрушкият лопен (*Verbascum juruk*) се среща само в Източни Родопи. Над 20 са растенията реликти, които са оцелели и достигнали до нас от далечни времена. Сред тях са родопският силивряк (*Haberlea rhodopensis*) и родопската горска майка (*Lathraea rodopaea*).

Национална екологична мрежа на територията на Източни Родопи

На територията на тютюнопроизводителен район Източни Родопи (Кърджали) попадат изцяло или частично следните защитени зони от общоевропейската екологична мрежа НАТУРА 2000:

Натура зони за птиците – SPA: BG0002012 Крумовица, BG0002013 Студен кладенец, G0002014 Маджарово, BG0002015 Язовир Конуш, BG0002019 Бяла река, BG0002020 Радинчево, BG0002071 Мост Арда, BG0002081 Марица – Първомай, BG0002086 Оризища Цалапица, BG0002087 Марица – Пловдив, BG0002092 Харманлийска река, BG0002103 Златo поле, BG0002105 Персенк, BG0002106 Язовир Ивайловград, BG0002073 Добростан, BG0002021 Сакар.

Натура зони за местообитанията – SCI: BG0000217 Ждрелото на река Тунджа, BG0000438 Река Чинардере, BG0000437 Река Черкезица, BG0000435 Река Каялийка, BG0000434 Банска река, BG0000255 Градинска гора, BG0000443 Река Омуровска, BG0000194 Река Чая, BG0000424 Река Въча – Тракия, BG0000436 Река Мечка, BG0000578 Река Марица, BG0001032 Родопи – Източни, BG0001034 Остър камък, BG0001033 Брестовица, BG0001031 Родопи – Средни, BG0001030 Родопи – Западни, BG0000212 Сакар.

Списък на защитените територии в тютюнопроизводителен район Кърджали: Резерват „Червената стена“, Поддържан резерват „Бората“, Поддържан резерват „Къзъл Черпа“ (Женда), Поддържан резерват „Боровец“, Резерват „Вълчи дол“. Поддържан резерват „Чамлъка“, Защитена местност „Средните ливади“, Защитена местност „Марциганица“, Защитена местност „Скален комплекс „Караджов камък“, Защитена местност „Анатема“, Защитена местност „Аязмото“, Защитена местност „Гонда вода“, Защитена местност “Лале баир“, Защитена местност „Чинар дере“, Защитена местност „Дъбето“, Защитена местност „Находище на дървовидна хвойна“, Защитена местност „Черната скала“, Защитена местност „Гюргена“, Защитена местност „Лозенски път“, Защитена местност „Бакърлия“, Защитена местност „Долната ова“, Защитена местност „Дупката“, Защитена местност „Меандри на Бяла река“, Защитена местност „Айда“, Защитена местност

„Големия сипей“, Защитена местност „Дефилето“, Защитена местност „Хамбар дере“, Защитена местност „Патронка“, Защитена местност „Находище на родопски силивряк“, Защитена местност „Средна Арда“, Защитена местност „Гюмюрджински снежник“, Защитена местност „Находище на блатно кокиче“, Защитена местност „Голица“, Защитена местност „Юмрук скала“, Защитена местност „Находище на блатно кокиче“, Защитена местност „Шарения остров“, Защитена местност „Усойката“, Защитена местност „Злато поле“, Защитена местност „Момина скала“, Защитена местност „Рибино“, Защитена местност „Нощувка на малък корморан“ – Пловдив, Защитена местност „Орешари“, Природна забележителност „Белинташ“, Природна забележителност „Гаргина дупка“, Природна забележителност „Сазлъка“, Природна забележителност „Долмен“, Природна забележителност „Меден камък“- Кован кая, Природна забележителност „Калето“, Природна забележителност „Кован кая“, Природна забележителност „Птичи камък“ Куш кая, Природна забележителност „Находище на снежно кокиче“, Природна забележителност „Находище на градински чай“ – р. Марешница, Природна забележителност „Находище на градински чай“ – р. Луда река, Природна забележителност „Находище на божур“ в мест. Халка баир, Природна забележителност „Находище на божур“, Природна забележителност „Пещера“ мест. Коджа кае, Природна забележителност „Водопада“, Природна забележителност „Душан“, Природна забележителност „Буреще“, Природна забележителност „Елата“, Природна забележителност „Находище на ела“, Природна забележителност „Вкаменената гора“, Природна забележителност „Находище на градински чай“, Природна забележителност „Мандрата“, Природна забележителност „Находище на градински чай“ м. Дайма, Природна забележителност „Вечнозелен тракийски дъб“, Природна забележителност „Дикилиташ“, Природна забележителност „Орлова скала“, Природна забележителност „Шейтан кюпрю“ – родопски силивряк, Природна забележителност „Скални ниши“ – Меден камък (Кован кая), Природна забележителност „Водопад Корудере“, Природна забележителност „Кюмюрлука“, Природна забележителност „Скални гъби (Каменната сватба)“, Природна забележителност „Находище на родопска горска майка“, Природна забележителност „Находище на турска леска“, Природна забележителност „Огледната скала“, Природна забележителност „Находище на момина сълза и божур“.

1.2.2. Биологично разнообразие в тютюнопроизводителен район Гоце Делчев

Тютюнопроизводителният район Гоце Делчев обхваща територии от землищата на следните населени места – Хаджидимово, Гърмен, Симитли, Благоевград, Доспат, Сатовча, Гоце Делчев.

Няма конкретни количествени стойности и статистика за броя растителни и животински видове в тютюнопроизводителен район Гоце Делчев. Районът обхваща части от Западни Родопи, една от територите с най-високо биологично разнообразие в страната, от голямо значение както за едрите хищници, така и по отношение на редките растения и много други видове. Долината на река Места, планините Пирин, Рила, Славянка са места с голямо природозащитно значение.

Национална екологична мрежа – защитени територии и защитени зони

Натура зони за птиците – SPA: BG0002003 Кресна, BG0002078 Славянка, BG0002099 Кочериново, BG0002107 Бобошево, BG0002076 Места, BG0002113 Триград – Мурсалица, BG0002063 Западни Родопи, BG0002126 Пирин буфер.

Натура зони за местообитанията – SCI: BG0001022 Орановски пролом – Лешко, BG0000366 Кресна – Илинденци, BG0001013 Скрино, BG0001030 Родопи – Западни, BG0000220 Долна Места, BG0001021 Река Места, BG0001028 Среден Пирин – Алиботуш.

Натура зони по двете директиви – SPA&SCI: BG0000496 Рилски манастир, BG0000209 Пирин SPA&SCI, BG0000495 Рила Rila SPA&SCI.

На територията на тютюнопроизводителния район изцяло или частично попадат следните защитени територии: Национален парк „Пирин“, Национален парк „Рила“, Природен парк Рилски манастир, Резерват „Парангалица“, Поддържан резерват „Конски дол“, Поддържан резерват „Тъмната гора“, Резерват „Али ботуш“, Резерват „Ореляк“, Резерват „Баюви дупки – Джинджирица“, Природна забележителност „Водопада – Туфча“, Природна забележителност „Каялийски скали“, Природна забележителност „Козия камък“ – скално образувание, Природна забележителност „Пещера в м. Бойчова скала“, Природна забележителност „Момина скала“.

1.2.3. Биологично разнообразие в тютюнопроизводителен район Ямбол

Тютюнопроизводителен район Ямбол включва територии от землищата на следните населени места – Айтос, Антоново, Бургас, Върбица, Карнобат, Котел, Омуртаг, Поморие, Руен, Сунгурларе.

Няма конкретни количествени стойности и статистика за броя растителни и животински видове в тютюнопроизводителен район Ямбол. Частично в него попадат едни от най-значимите райони за биологичното разнообразие в България. Такива са например черноморските влажни зони, като Поморийско и Атанасовско езеро, които се намират на миграционния път на птиците – *Via Pontica* и по тази причина съхраняват уникално биологично разнообразие. В Котленска, Твърдишка планина, Природен парк „Сините камъни“ и долината на Луда Камчия са съхранени едни от най-представителните старопланински букови гори, с целия комплекс от видове, които ги обитават. В района на Сините Камъни – Гребенец се реализира програмата за реинтродукция на лешоядите, като вследствие на активната работа през последните 15 години белоглавият лешояд бе възстановен като гнездящ вид от екипа на Зелени Балкани и ФДФФ.

Национална екологична мрежа – защитени територии и защитени зони

Натура зони за птиците – SPA: BG0000152 Поморийско езеро, BG0002028 Комплекс Странджа SPA, BG0002029 Котленска планина, BG0002043 Емине, BG0002058 Сините камъни – Гребенец, BG0002044 Камчийска планина, BG0002077 Бакърлъка.

Натура зони за местообитанията: BG0000119 Трите братя, BG0000432 Голяма река, BG0000421 Преславска планина, BG0000420 Гребенец, BG0000279 Стара река SCI, BG0000574 Ахелой – Равда – Несебър, BG0000149 Ришки проход, BG0000230 Факийска река, BG0000620 Поморие, BG0000196 Река Мочурица, BG0000501 Голяма Камчия, BG0000151 Айтоска планина, BG0000164 Сините камъни, BG0000136 Река Горна Луда Камчия, BG0000178 Тича, BG0000205 Странджа, BG0000139 Луда Камчия, BG0000117 Котленска планина, BG0000393 Екокоридор Камчия – Емине, BG0000133 Камчийска и Еменска планина, BG0000211 Твърдишка планина, BG0000137 Река Долна Луда Камчия, BG0001502 Отманли.

НАТУРА 2000 защитени зони в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ

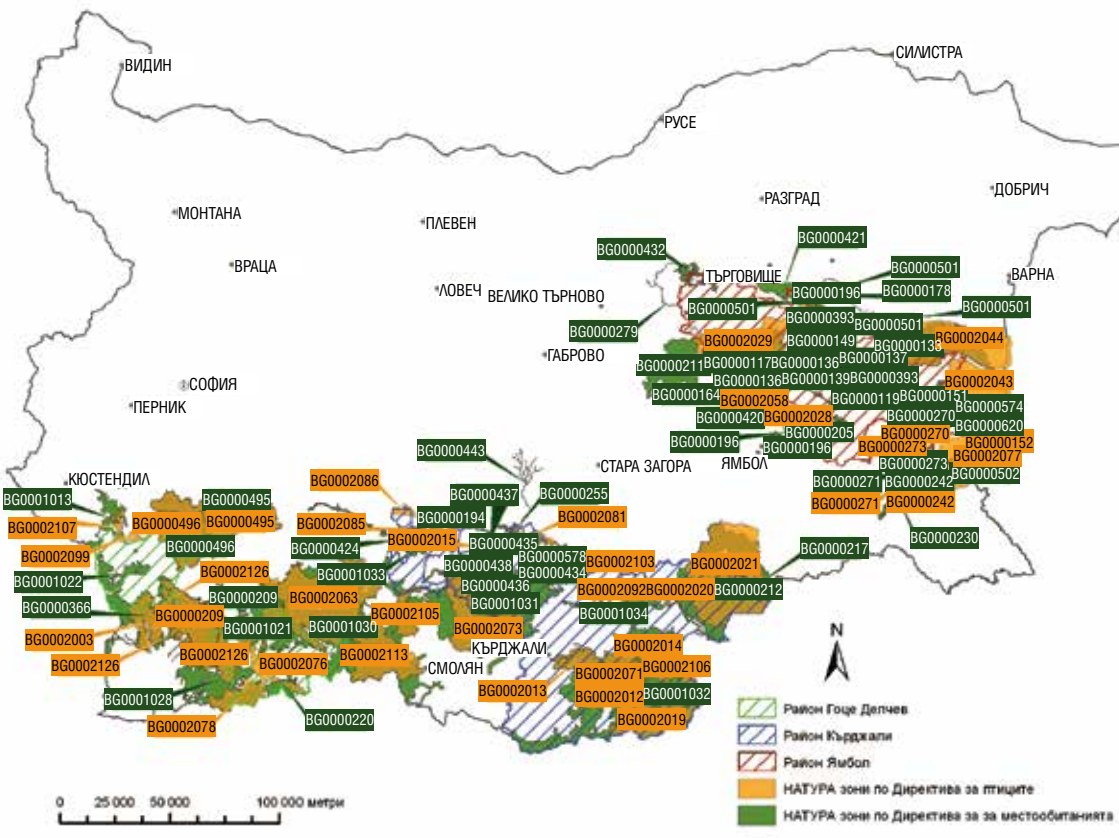

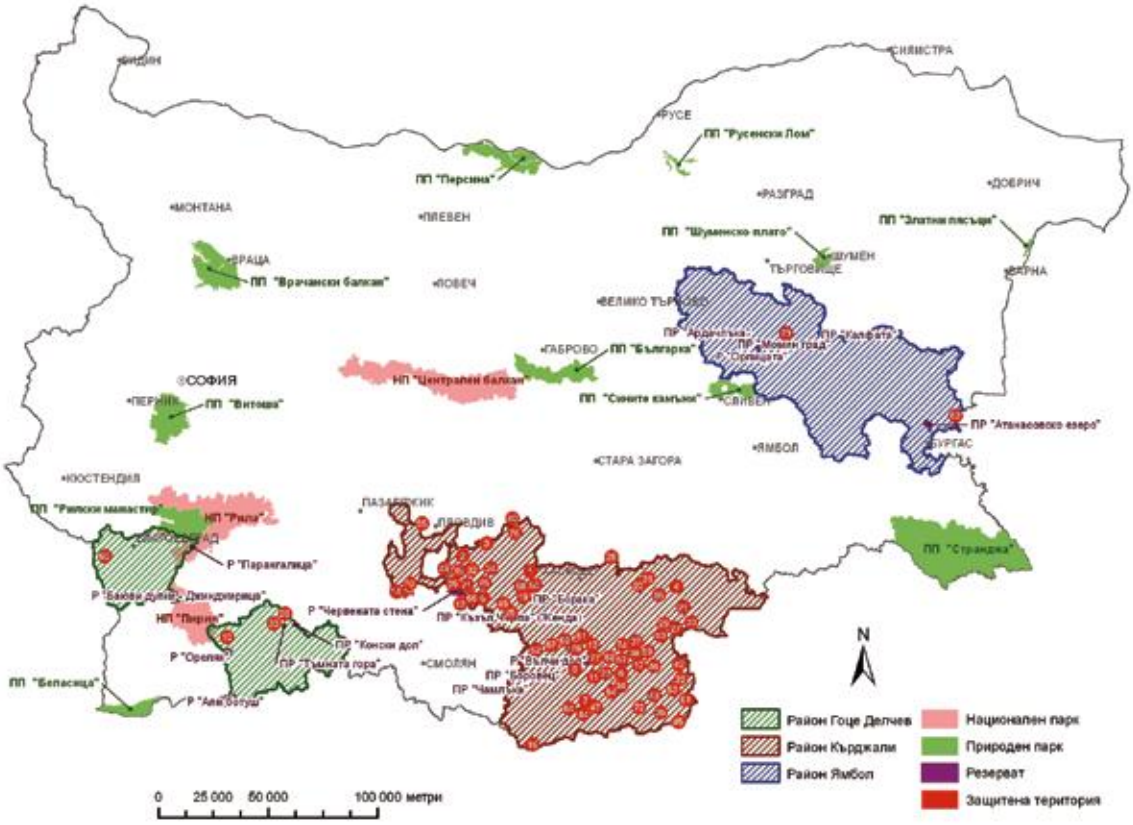

Защитени територии в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ

Натура зони по двете директиви SPA&SCI: BG0000242 Залив Ченгене скеле, BG0000270 Атанасовско езеро, BG0000273 Бургаско езеро, BG0000242 Залив Ченгене скеле, BG0000270 Атанасовско езеро, BG0000273 Бургаско езеро, BG0000271 Мандра-Пода.

На територията на района попадат изцяло или частично следните защитени територии: Природен парк Сините камъни, Поддържан резерват „Ардачлъка“, Поддържан резерват „Момин град“, Поддържан резерват „Атанасовско езеро“, Поддържан резерват „Калфата“, Резерват „Орлицата“, Защитена местност „Червен божур“, Защитена местност „Поморийско езеро“.

ГЛАВА 2. ЗАПЛАХИ ЗА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРИЗВОДИТЕЛНИТЕ ПЛОЩИ

Сред основните заплахи и дейности, които нанасят вреда на биологичното разнообразие в тютюнопроизводителните площи са следните:

- **Загуба на площи, местообитание на редки видове** – тютюнът обикновено се отглежда на нископлодородни, често пустеещи земи. Както всяка земеделска дейност, обработването на земята води до загуба на естествените местообитания, които обикновено се обитават и от повече защитени видове. Като цяло тютюнопроизводството не е свързано със значими вреди върху биологичното разнообразие, в сравнение например с интензивните земеделски технологии, използвани при зърнопроизводството.
- **Разораването на естествени ливади, пасища, изоставени ниви, с цел създаване на тютюневи ниви** – от целия процес по отглеждане на тютюна това е дейността с най-висока степен на заплаха за биологичното разнообразие. Тя води до директното убиване на бавно подвижни животни (костенурки, змии); убиване на лалугери и други животни, използващи дупки в земята, унищожаване гнездата и люпилата на наземно-гнездящи птици (чучулиги, яребици и др.); унищожаване на подходящи места за хранене, почивка или нощувка на редица видове (хищни птици, бозайници).
- **Ерозия, причинена вследствие на продължителното обработване на земята** – ерозията е явление, което води не само до загуба на почвено плодородие. Косвено, тя води до загуба на биологично разнообразие най-вече на видове, обитаващи горния почвен слой – растения, някои видове насекоми.
- **Неправилен избор на места за отглеждане на тютюн** – има видове, като например някои орхидеи, които са разпространени изключително рядко, в някои случаи дори с единични находища. В случай, че находището им се намира на една полянка край селото, разораването ѝ за производство на тютюн може да означава изчезване на вида от цял един регион. Подобен е ефектът, когато за създаване на тютюнева нива се избере пасище с колония на лалугери и свързаните с тях степен пор и пъстър пор. Неправилният избор на място за тютюнопроизводство (например на твърде ниски, влажни и без въздушен дренаж почви) може да има и косвен ефект върху самите насаждения – увеличава се заболеваемостта на растенията, а оттам и нуждата от прилагане на препарати за растителна защита, които водят до натиск върху биологичното разнообразие.
- **Унищожаване/убиване на растения и животни от защитени видове** – събиране на костенурки за храна или лечебни цели, убиване на змии, убиване на лалугери, убиване на таралежи и други животни, случайно попаднали в тютюнопроизводителните площи.

- **Използване на препарати за растителна защита** – няма данни и целенасочени проучвания за влиянието на препаратите за растителна защита, използвани у нас, върху биологичното разнообразие и защитените видове. Въпреки това всеизвестно е, че химичните средства, са по-слабо или по-силно токсични и представляват опасност за човека, дивите и домашните животни, и растенията. Директна вреда например нанасят на пчелите, които са едни от най-големите потърпевши от използването на химикали за растителна защита. Опасност за човека представляват също набраните листа и други растителни части, третирани с химични средства. Освен това химичните средства често, са причина и за загиване на рибата във водоемите и реките. Към химичния метод трябва да се подхожда като крайно средство за борба с вредителите, поради множеството заплахи, явни или скрити, за биологичното разнообразие в третираните райони.
- **Замърсяване на околната среда с отпадъци – опаковъчни материали за бали-тютюн, сезал, битови отпадъци.** Освен чисто естетическия ефект, отпадъците могат да представляват пряка заплаха за биологичното разнообразие. Например, изхвърлените на полето сезали, често се ползват от щъркелите при построяването на гнездата им, като впоследствие малките често се оплитат в сезалите и загиват или осакатяват. Изхвърлени опаковки от химични, перилни и други препарати, стават причина за тяхното проникване в почвата (тъй като голяма част от тях са нитратни или фосфорни съединения с голяма разтворимост), като по този начин могат да причинят смъртта на риби, земноводни или други животни с повишена чувствителност към замърсяването на водите.
- **Възникване на пожари, вследствие на изхвърлени угарки, палене на огън, в близост до тютюнопроизводителните площи и др. човешки дейности** – пожарите в териториите с високо биологично разнообразие причиняват големи вреди, особено на трудноподвижните видове, като костенурки, други влечуги, наземногнездящи птици, увреждат трайно местообитанията и почвения слой.
- **Други дейности, практикувани в трите тютюнопроизводителни райони и представляващи заплаха за биологичното разнообразие:**
  - бракониерски лов;
  - бракониерство в горите;
  - нелегално използване на отровни примамки срещу наземни хищници;
  - незаконно изхвърляне на отпадъци, извън регламентираните за целта места.

ГЛАВА 3. ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В ТЮТЮНОПРИЗВОДИТЕЛНИТЕ ПЛОЩИ

3.1. МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ ЗАГУБАТА НА БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ

Въз основа на описаните в Глава 2 заплахи за биологичното разнообразие, могат да бъдат предприети следните мерки за превенция и да бъдат следвани следните препоръки:

- Да не се разорават пасища, мери, ливади с цел превръщането им в ниви за тютюнопроизводство.
- Правилен избор на местата за отглеждане, което да избегне нуждата от прилагането на пестициди – избор на места с подходяща киселинност, проветривост, изложение на склона (съобразно препоръките на „Сокотаб“ ЕООД, описани в „Технологичната инструкция за отглеждане на ориенталски тютюн“).
- Избягване на монокултурното отглеждане на едни и същи площи, в продължение на много години.
- Редуване на насажденията от тютюн, с такива от зърнено-житни култури, с цел намаляване ерозията на почвата и предоставянето на възможност за възстановяването ѝ.
- Прилагане на интегрирана борба за растителна защита и интегриран контрол на болестите и неприятелите по тютюна (спазване на сроковете за агротехническите мероприятия и оптималната гъстота на растенията (лехи/поле); познаване на естествените врагове на неприятелите по тютюна; обследване на тютюневите ниви за установяване на плътността на неприятелите; използване на биологични препарати за растителна защита; Приложение на препарати за растителна защита само при превишаване на праговете на икономическа вредност.
- Използване на сортове с по-голяма устойчивост на вредители и факторите на околната среда.
- Оставяне на синори между отделните парцели за производство на тютюн, с цел обитаването им от лалугери, костенурки, пойни птици и други представители на дивата флора и фауна.
- Да не се допуска убиването на защитени видове – като събиране на костенурки, убиване на змии, лалугери и други видове, обитаващи самите тютюнопроизводителни площи или временно пребиваващи в тях.
- Есенната оран да не се извършва по-рано във времето или напречно на склона и да следва профила на терена. На силно наклонени площи да се изграждат водоотводни канавки. За намаляване на ветрова ерозия да се изграждат физически бариери, като например дървета и жив плет.

- При стръмни терени да се изграждат тераси, представляващи стени от почва или камък, затревени изкопи или канали.
- Да не се допуска опаковането на балите с материали от изкуствени материи (найлон, полиестер, други).
- Да се използват препарати за растителна защита от листата на препоръчаните от „Сокотаб“ ЕООД.
- Да се ползват само регистрирани препарати за растителна защита.
- Да не се използват препарати без етикет или без ясен произход.
- Да се спазват препоръките и инструкциите за ползване на препарати за растителна защита, описани на опаковките им.
- Да не се допуска изхвърлянето или депонирането на препарати за растителна защита на открито или при неподходящи условия. Временното съхранение или депонирането им да става само на специално определените за целта места (за съхранение на опасни отпадъци), като на такива да става и изхвърлянето на опаковките от препаратите.
- Да не се пали огън, освен на регламентирани за целта места.
- Да се спазват изискванията за противопожарна безопасност. Да не се изхвърлят угарки от цигари, стъклени шишета и други отпадъци, които биха могли да причинят пожар.

3.2. КОМПЕНСАТОРНИ МЕРКИ

Компенсаторни мерки се прилагат, когато определена вреда или щета (нанесена в случая от тютюнопроизводството) може да бъде компенсирана с друго действие, което да неутрализира негативния и ефект или да го намали. В повечето случаи тези компенсаторни мерки са скъпоструващи и неефективни, и затова препоръчваме да се следват мерките за превенция на въздействие върху биологичното разнообразие.

В случай, че поради една или друга причина се налага даден стопанин да предприеме действия, които ще доведат до отрицателно въздействие върху определени растителни или животински видове или околната среда като цяло, то той е длъжен да информира компетентните органи, които да регламентират действията му и евентуално да предпишат прилагането на определени компенсаторни мерки. Потенциално възможни случаи, подлежащи на компенсаторни мерки са например:

– стопанин решава да разоре нива, на която дълго време не е отглеждан тютюн. Междувременно тя се е превърнала в пасище, на което се е заселила лалугерова колония. Възможната компенсаторна мярка е да бъдат уловени намиращите се там лалугери и да бъдат преместени на безопасно място. Това е сложна манипулация, която трябва да се осъществи по определена методика, в определено време.

– стопанин решава да премахне живия плет между две малки ниви, за да ги комасира в една голяма нива, по-ефективна за обработване. Възможна компенсаторна мярка е същият по площ жив плет да бъде засаден на друго място.

3.3. ПРЕКИ КОНСЕРВАЦИОННИ МЕРКИ

Преките консервационни мерки, целят:

– увеличаване на числеността на индивидите от определена застрашена популация;
– привличане на индивиди, които по различни причини не обитават дадена територия, която принципно предоставя подходящи условия за обитаване на вида;
– подобряване на условията в местообитанията на даден растителен или животински вид.

Преките консервационни мерки се насочват предимно към видове с висок консервационен статус, лошо състояние на популациите или такива, върху които консервационните мерки имат значително влияние за подобряване състоянието на популациите.

Преките консервационни мерки не са подходящи за прилагане в самите ниви за отглеждане на тютюн. Те могат да бъдат прилагани в съседни територии и като цяло в землището, където се отглежда тютюн и така да повлияят върху видовете, обитаващи целите райони. Такива мерки могат да бъдат следните:

Залесителни акции – ролята на горите, както и на всяко дърво като самостоятелна единица е много важна за поддържане на биологичното разнообразие. Всяка залесителна акция би допринесла за неговото увеличаване. При залесяване е важно да се използват растителни видове, характерни за дадения регион и надморска височина. Залесяването на единични дървета „на края на нивата“, на синора, освен естетически ефект, намалява и въздействие върху дивата природата от отглеждането на тютюна.

Поддържане на тревни местообитания – наред с горските местообитания, приоритет за опазване на ниво Европейски съюз са и тревните местообитания (пасища, мери, ливади). За съжаление по-голямата част от тревните местообитания в България са унищожени (разорани) през последните години в резултат на прилагане на „субсидирано земеделие“. Ролята на тревните местообитания е изключително важна за опазване на биологичното разнообразие. Например, те се обитават от редица видове орхидеи и други растения, които не могат да обитават друг вид хабитати и биха изчезнали при самозалесяването на тези терени или обрастването им с храсталаци и дървесна растителност. Тези местообитания представляват и ловни територии на редица видове с висок природозащитен статус. Така например царският орел ловува в тях лалугери, скалният орел ловува сухоземни костенурки, белошипата ветрушка улавя насекоми, а лешоядите откриват трупове на умряли животни. По тази причина, без наличието на съхранени

площи от тревни местообитания би изчезнал и целият комплекс от видове, свързани с тях. Ето защо, се налага тяхното поддържане, което става чрез механично почистване на новоразпространяваща се храстова растителност и периодичното им окосяване. Най-устойчивият начин за тяхното поддържане е чрез изпасване от пашуващи домашни животни. Когато тези дейности се осъществяват в консервационно значими територии, в тях могат да участват и доброволци.

Поставяне на гнездилки за птици – това е консервационна мярка, която има косвен ефект върху тютюнопроизводството. Увеличаването на насекомоядни птици в даден район води до намаляване на насекомите, включително тези, нанасящи вреди върху стопанските култури. Това от своя страна може да доведе до икономии за стопаните от използването на инсектицидни препарати.

Много видове насекомоядни птици обитават стари гори, с наличие на достатъчно стари, хралупести дървета, където биха могли да загнездят. Според съвременните проучвания, горите във фаза на старост на територията на страната са не повече от 2,5% от всички горски територии или по-малко от 1% от територията на страната. По тази причина, на практика голяма част от хралупо-гнездещите видове нямат достатъчно подходящи дървета, в които да могат да отгледат поколението си. Ето защо препоръчваме на тютюнопроизводителите да поставят изкуствени гнездилки около нивите с тютюн.

Представяме приблизителни оценки за количеството насекоми, унижощавани всяка година по време на размножителния период от насекомоядни птици (съответно за ползата от поставянето на изкуствени гнездилки):

Вид	Дневна дажба /на малко – в грамове	Среден брой малки на година	Брой дни на хранене	Изядени насекоми – в грамове, за сезон, за една гнездилка
Голям синигер (*Parus major*)	7	12	20	1680
Син синигер *Parus caeruleus*)	5	12	20	1200
Горска зидарка (*Sitta europaea*)	7	6	20	840
Мухоловки – *Muscicapidae* (*Ficedula semitorquata, cf Ficedula semitorquata, Ficedula parva, Ficedula* sp.)	7	6	20	840
Домашна червеноопашка (*Phoenicurus ochrurus*)	7	6	20	840

Поставяне на гнездилки за белошипи ветрушки: Подобно на насекомоядните птици белошипите ветрушки са верен помощник в борбата с насекомите нанасящи вреди на земеделската продукция. Традиционно белошипите ветрушки са гнездили под керемидите на стари покриви (така наречените турски керемиди). В днешно време тези покриви са по-рядко срещани и липсата на места за гнездене може да бъде компенсирана с поставяне на изкуствени гнездилки под покрива или стрехата на къщата.

Подхранване на лешояди – макар тази мярка да няма пряка връзка с тютюнопроизводството, районите, в които се отглежда ориенталски тютюн, са останали като последни крепости за опазването на тези видове птици. Те са едни от редките животни на земята и са се запазили до днешни времена най-вече благодарение на отношението на местните хора, основният поминък на които е тютюнопроизводството. Макар и несъзнателно, тютюнопроизводителите, изхвърляйки умрялото си магаре или кокошка на края на селото са прилагали тази мярка като част от своите ежедневни практики. В настоящото ръководство бихме искали да ги поощрим и да им дадем някои насоки как могат да бъдат още по-полезни на лешоядните птици:

– да изхвърлят умрелите си животни на достъпни за лешоядите места. Това означава, вместо в дерето, труповете да се изхвърлят на открито място, по възможност някое възвишение или хълм по-отдалечен от селото. В днешно време, за да може тази дейност да бъде съобразена с ветеринарномедицинските изисквания са изградени редица площадки за подхранване на лешоядните птици, като например тази в село Плевун, община Ивайловград или край гр. Маджарово. В случай, че сте от тези райони може да се свържете със Зелени Балкани или Фонда за дивата флора и фауна, които да ви съдействат.

Поставяне на хранилки за птици – поставянето на хранилки за птици цели подпомагане оцеляемостта на пойните птици през зимата, когато храната (особено в планинските райони) е оскъдна. Могат да бъдат направени дървени хранилки от подръчни материали или да бъдат закупени готови такива.

Импровизирани хранилки могат да бъдат направени и от подръчни материали – като стари PVC шишета, пръчки и връв, както е описано по-долу:

За целта може да използвате едно голямо PVC шише и да следвате следните стъпки.

1. Обръщате шишето обратно, пробивате от двете страни на дъното му дупки и прокарвате връв, за която ще виси хранилката.
2. Пробивате с помощта на шило, ножица или нож няколко дупки, през които прокарвате клонки – кацалки. Те трябва да са разположени така, че птиците да имат достъп до цялата повърхност на шишето и до всички дупки за храна.
3. Пробивате дупки, които да не са твърде големи (за да не падат семената при люлеенето на шишето) и да не са твърде малки (за да могат птиците да ги измъкнат от тях).
4. Напълвате шишето внимателно със семена, като използвате фуния или отрязана горна част от друго шише.
5. Внимателно обръщате шишето, закачате го на клонки, или място, което да е труднодостъпно за котки и други хищници.
6. Наблюдавате хранещите се птици.
7. Пълните хранилката отново, когато храната свърши.

В хранилката може да бъде поставена смес от различни по големина семена – като натрошени слънчоглед и царевица, пшеница, ръж, ечемик, просо, ленено семе, синапено семе, рапица. Може да се използват и закупени в магазина овесени ядки, булгур, грухана пшеница, както и готови смески от зоомагазина. В студа птиците имат нужда от много енергия, за това сланина (без подправки и

сол) или мас, също могат да се използват и поставят в хранилката, омесени със семената. През зимата е добре птиците да се подхранват всеки ден, за да „научат“ и посещават редовно хранилката. Храната се поставя вечер, за да могат птиците да се хранят още рано сутринта. Хранилката трябва да е постоянно пълна, особено при силни студове, заледявания и снеговалеж.

Дейности за мониторинг на биологичното разнообразие

Събирането на актуални данни за биологичното разнообразие и редките видове са от изключително значение за тяхното опазване и предприемането на адекватни природозащитни мерки. Ето защо дейностите за проучване и периодично наблюдение (мониторинг) на биологичното разнообразие са от изключително значение. Много от тези дейности, могат да се осъществяват с участието на доброволци и непрофесионалисти, като например:

- наблюдението на гнезда на царски орли и лешояди,
- мониторинг на обикновените видове птици,
- преброяване на белия щъркел,
- радиотелеметрично проследяване на маркирани птици.

Подробности за това кога се осъществяват тези инициативи и към кого могат да се обърнат желаещите за участие – могат да бъдат намерени в Глава 5 – Календар на природозащитника.

Бял щъркел (*Ciconia ciconia*)

Белоглав лешояд (*Gyps fulvus*)

ГЛАВА 4. ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ, РАБОТЕЩИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ

Съгласно българското законодателство за управление на мрежата от защитени територии, спазването на природозащитното законодателство, опазването на въздуха и водите, защитените видове, отговаря Министерството на околната среда и водите (МОСВ) и неговите регионални поделения – Регионална инспекция по околна среда и води (РИОСВ).

За тютюнопроизводителните райони това са:

- за Източни Родопи – РИОСВ Хасково и РИОСВ Пловдив.
- за Гоце Делчев – РИОСВ Благоевград и РИОСВ Смолян.
- за Ямбол – РИОСВ Бургас и РИОСВ Шумен.

Регионални инспекции по околна среда и води в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ

За опазване, управление и стопанисване на горите на територията на Източни Родопи (и цяла България), съгласно Закона за горите отговаря Министерството на земеделието и храните (МЗХ) – Изпълнителна Агенция по горите (ИАГ), с нейните регионални поделения – Регионални дирекции по горите (РДГ) с подразделения – Държавни горски стопанства (ДГС).

За Източни Родопи това са: **РДГ Кърджали** (ДГС Женда, ДГС Свиленград, ДГС Ивайловград, ДГС Крумовград, ДГС Хасково, ДГС Момчилград, ДГС Кърджали), и **РДГ Пловдив** (ДГС Първомай, ДГС Асеновград, ДГС Пловдив, ДГС Кричим, ДГС Кирково).

За района на Гоце Делчев това са: **РДГ Благоевград** (ДГС Благоевград, ДГС Симитли, ДГС Беслет – с. Гърмен, ДГС Дикчан – с. Сатовча, ДГС Гоце Делчев) и **РДГ Смолян** (ДГС Доспат).

За района на Ямбол, това са: **РДГ Шумен** (ДГС Омуртаг, ДГС Върбица, ДГС Велики Преслав), **РДГ Бургас** (ДГС Несебър – гр. Несебър, ДГС Садово, ДГС Бургас, ДГС Айтос), **РДГ Сливен** (ДГС Кипилово, ДГС Тича, ДГС Котел – гр. Котел) и **РДГ Бургас** (ДГС Бургас).

Регионални дирекции по горите в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ

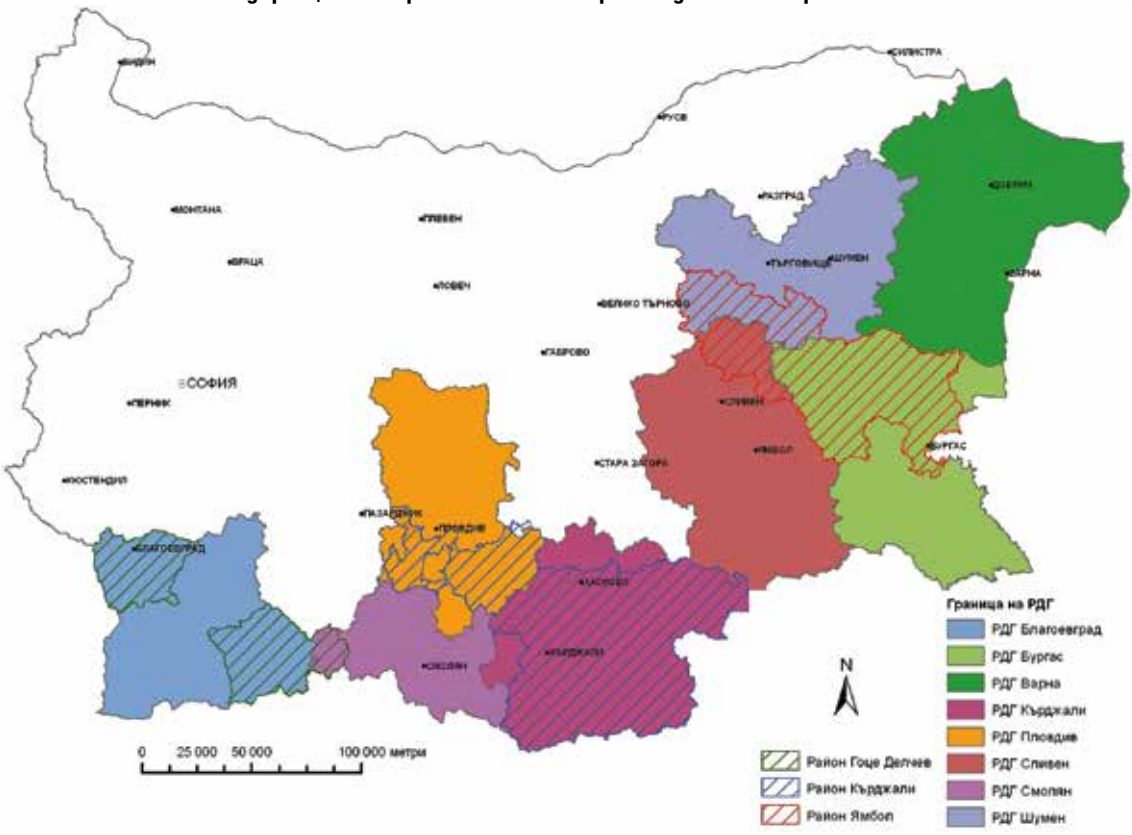

Държавни горски стопанства в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ

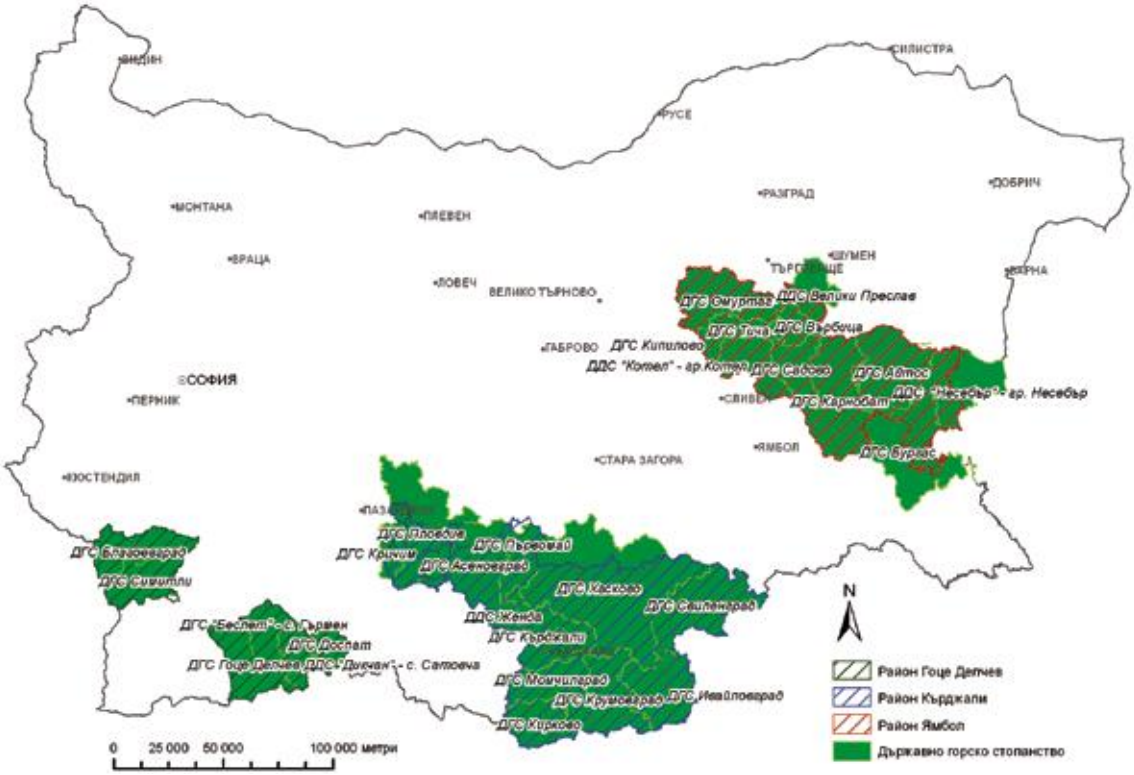

Басейнова дирекция е друга институция, която има отношение към управлението на околната среда и природните ресурси. Тя е структура към Министерство на околната среда и водите. Отговаря за контрола на: състоянието и проводимостта на речните легла и на заустващите съоръжения; дейностите в речните легла; състоянието и правилната експлоатация на водовземните съоръжения, съоръженията за използване на повърхностните и подземните води и съоръженията за измерване на водните количества; изпълнението на условията на издадените разрешителни по Закона за водите с изключение на разрешителните за ползване на воден обект за заустване на отпадъчни води; количеството и качеството на водите; поддържането на минимално допустимия отток в реките; собствения мониторинг на водите; изпълнението на задълженията за заплащане на таксите по Закона за водите; спазването на забраните и ограниченията в границите на санитарно-охранителните зони; пломбиране водомерите за отчитане на използваните водни количества от подземни води, както и показанията на измервателните устройства за повърхностни води и за съоръженията за заустване на отпадъчни води; създаване и поддържане на база данни за извършения от Басейновата дирекция контрол; контрол на сигнали и жалби относно нарушения на Закона за водите; контрол на условия и изисквания в издадени от министъра разрешителни по Закона за водите, решения по оценка на въздействието

върху околната среда (ОВОС) и разрешителни за предотвратяване, ограничаване и контрол на замърсяването, когато за контрол е оправомощен директорът; подготовка за представяне на министъра на околната среда и водите ежемесечна и годишна информация за резултатите от извършената контролна дейност.

За територията на тютюнопроизводителни райони Ивайловград отговаря Басейнова дирекция Източно-Беломорски район. Район Ямбол попада на територията както на Източно-Беломорски район, така и отчасти на Басейнови дирекции Дунавски и Черноморски райони. За територията на район Гоце Делчев отговаря Басейнова Дирекция Западно-Беломорски район.

Басейнови дирекции в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ

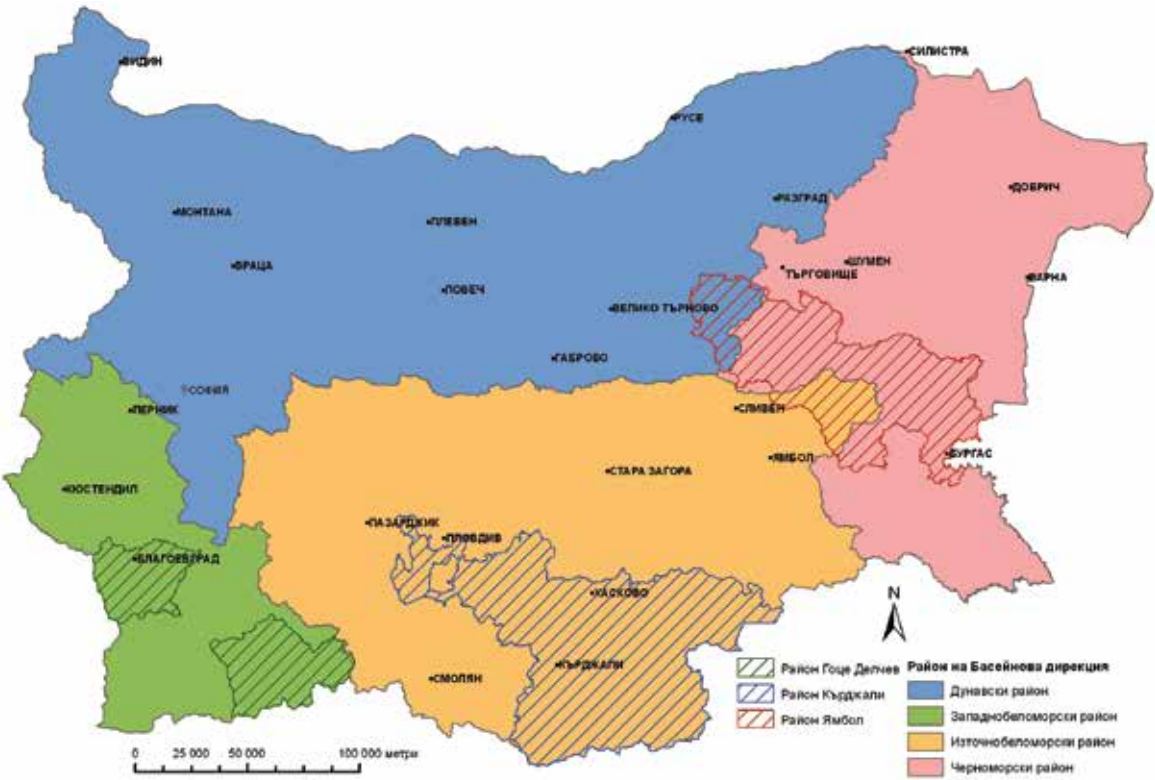

Наред с държавните институции, отговорни за спазване на природозащитното и ресурсно законодателство, на територията на трите тютюнопроизводителни района работят и неправителствени, граждански организации, чиято мисия е опазването на природата и биологичното разнообразие. Сред тях са:

- Зелени Балкани – Зелени Балкани поддържат площадката за подхранване на лешояди в село Плевун. В селото и района на Ивайловград понастоящем се изпълняват и дейностите по проект „Светло бъдеще за черния лешояд“ LIFE14 NAT/BG/649, насочен към възстановяване на черния лешояд. Проектът е част от дългогодишна консервационна програма, чиято цел е да възстанови едрите видове лешояди – белоглав, черен, брадат. Организацията работи за опазването на царския орел в района на Сакар и Дервентските възвишения. В село Левка е разположена база на Зелени Балкани и модул за адаптация на белошипи ветрушки – един доскоро изчезнал вид от нашата природа, за чието завръщане работи организацията.
- Българско дружество за защита на птиците (БДЗП) – Българското дружество за защита на птиците поддържа дейностите за опазване на лешоядите в района на Маджарово, където се намира естествена колония на белоглави лешояди – до скоро единствена за страната. Организацията работи в района на Сакар и Дервентските възвишения за опазване на царския орел.
- Фонд за дивата флора и фауна – ФДФФ работи в района на Пирин и Кресненското дефиле, както и в района на Котел за опазване на лешоядните птици.

ГЛАВА 5.
КАЛЕНДАР НА ПРИРОДОЗАЩИТНИКА

Дейност	ЯНУАРИ	ФЕВРУАРИ	МАРТ	АПРИЛ	МАЙ	ЮНИ	ЮЛИ	АВГУСТ	СЕПТЕМВРИ	ОКТОМВРИ	НОЕМВРИ	ДЕКЕМВРИ
Залесяване с широколистни видове												
Залесяване с иглолистни видове												
Поставяне на хранилки за птици												
Поставяне на гнездилки за птици												
Охрана на гнезда на царски орел												
Подхранване и наблюдение на лешояди												
Зимен мониторинг на прилепи												
Летен мониторинг на прилепи												
Средно-зимно преброяване на водолюбивите птици												
Честване на природозащитни дати												
Отбелязване на Нощта на прилепите												
Отбелязване на Деня на влажните зони												
Отбелязване на Деня на Земята												

Координати на институциите, имащи отношение към опазване на природата и природните ресурси в тютюнопроизводителните райони на СОКОТАБ:

РДГ Сливен

Адрес: 8800 гр. Сливен
ул. „Орешак“ №15А

Телефон: +359 44 62 29 45

Факс: +359 44 62 29 22

Електронна поща: RugSliven@iag.bg

Интернет страница:
www.sliven.iag.bg

РДГ Шумен

Адрес: 9700 гр. Шумен
ул. „Л. Каравелов“ №28А

Телефон: +359 54 80 07 03

Факс: +359 54 80 07 04

Електронна поща: rugshumen@iag.bg

Интернет страница:
www.shumen.iag.bg

РДГ Благоевград

Адрес: 2700 гр. Благоевград
ул. „Васил Коритаров“ 2

Телефон: +359 73 88 50 09

Факс: +359 73 88 50 04

Електронна поща: rugblagoevgrad@iag.bg

Интернет страница:

www.blagoevgrad.iag.bg

РИОСВ Бургас

Адрес: 8000 гр. Бургас
ул. „Иван Шишман“ 8

Телефон: +359 56 89 43 70

Факс: +359 56 84 27 79

Електронна поща: rugburgas@iag.bg

Интернет страница:
www.burgas.iag.bg

РДГ Кърджали

Адрес: 6600 гр. Кърджали
ул. „Васил Левски“ 2

Телефон: +359 36 16 58 30

Факс: +359 36 16 77 07

Електронна поща: RugKarjali@iag.bg

Интернет страница:
www.kardjali.iag.bg

РДГ Пловдив

Адрес: 4000 гр. Пловдив
бул. „Санкт Петербург“ №57

Телефон: +359 32 27 50 70

Факс: +359 32 64 33 38

Електронна поща: RugPlovdiv@iag.bg

Интернет страница:
www.plovdiv.iag.bg

РДГ Смолян

Адрес: 4700 гр. Смолян
ул. Първи май“ №2

Телефон: +359 301 67 520

Факс: +359 301 63 078

Електронна поща: rugsmolian@iag.bg

Интернет страница:
www.smolian.iag.bg

РИОСВ Стара Загора

Адрес: 6000 Стара Загора
ул. „Стара планина“ №2

Телефон: +359 42/69 22 00

Факс: +359 42/60 24 47

Електронна поща: office@stz.riew.e-gov.bg

Интернет страница:
www.stz.riew.e-gov.bg

РИОСВ Хасково

Адрес: 6300 гр. Хасково
ул. „Добруджа” 14

Телефон: +359 38/ 66 46 08
Факс: +359 38/ 60 16 11

Електронна поща: info@riosv-hs.org;
riosv_hs@mbox.contact.bg

РИОСВ Смолян

Адрес: 4700 гр. Смолян ПК 99
ул. „Дичо Петров“ №16

Телефон: +359 301/ 60 100

Факс: +359 301/ 60 119

Електронна поща:
riosv-smolyan@mbox.contact.bg

Интернет страница:
http://smolyan.riosv.com

РИОСВ Пловдив

Адрес: 40000 гр. Пловдив
бул. „Марица“ №122

Телефон/факс: +359 32/ 62 89 94 в. 101

Електронна поща: riosv_plovdiv@dir.bg

Басейнова дирекция
Източнобеломорски район

Адрес: 4000 гр. Пловдив
ул. „Янко Сакъзов“ 35

Телефон. +359 32/ 60 47 20

Факс +359 32/ 60 47 21

Електронна поща: bd_plovdiv@abv.bg

Басейнова дирекция Дунавски район

Адрес: 5800 гр. Плевен
ул. „Чаталджа“ №60, ПК 1237

Телефон: +359 64 88 51 00;
+359 886 33 04 85

Електронна поща: dunavbd@bddr.org

Басейнова дирекция
Западнобеломорски район

Адрес: 2700 гр. Благоевград
бул. „Св. Димитър Солунски“ №66, ПК 441

Телефон: +359 73 89 41 03

Факс:+359 73 89 41 02

Електронна поща: bdblg@wabd.bg

Бележки

Бележки

Целта на настоящото ръководство е да представи накратко редки видове животни, обитаващи площите за производство на тютюн, както и биологичното разнообразие в районите, в които се отглежда тютюн, изкупуван от „СОКОТАБ“ ЕООД.

www.socotab.com

ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ greenbalkans.org

ФДФФ FWFF

VCF Vulture Conservation Foundation

euronatur

JUNTA DE EXTREMADURA

NATURA 2000

Life